

ENGELLİ ÇOCUĞU OLAN AİLELERİN SOSYAL DESTEK ÖRÜNTÜLERİ VE BUNUN PSİKOLOJİK SAĞLIK İLE İLİŞKİSİ

Uzm. Psk. Arzu YURDAKUL* Uzm. Psk. Alev GİRLİ *

Özet

Bu araştırmada otistik veya zihinsel engelli çocuğa sahip olan anne ve babaların (N= 93, N= 66) sosyal destek ağı ve desteğin psikolojik sağlık ile ilişkisi incelenmiş ve aynı yaşlarda normal çocuğu olan anne-babalarla sosyal destek ve psikolojik sağlık açısından karşılaştırılmıştır. Araştırmada, sosyal destek, desteği sağlayan kişilerin sayısı, desteğin kimler tarafından verildiği ve sosyal destekten memnuniyet derecesi ölçülmüştür. Depresyon belirtileri gösterip göstermeme ve benlik saygısı psikolojik sağlığı oluşturmaktadır.

Engelli çocuğa sahip anne-babalarının sosyal destek ağının engelli çocuğu olmayan anne-babalara göre daha dar bulunmuştur. Analizler sonucunda, engelli çocuğu olan ebeveynlerin birinci derecede kendi ailelerinden destek aldıkları, ve arkadaş desteğinin az olduğu saptanmıştır. Anne-babalarının % 19.5'i destek alabilecekleri bir kimsenin olmadığını belirtmişlerdir. En çok destek aldıkları kişi olarak % 83.5' i eşlerini ikinci olarak % 63'ü kendi annelerini ve üçüncü olarak da % 60'ı kardeşlerini belirtmişlerdir.

Algılanan destekten memnuniyet, destek sayısı arttıkça artmaktadır (p<.05). Algılanan destekten memnuniyet derecesi ile depresyon puanları arasında anlamlı negatif bir ilişki bulunmuştur.

Giriş

Ailede yeni bir bebeğin dünyaya gelmesi anne-babanın yeni aile rolleri üstlenmelerini ve rutinlerini değiştirmelerini gerektirir ve çocuğun engelli doğması ile ailelerdeki değişiklikler daha stresli olur. Engelli çocuğu olan ailelerle yapılan birçok araştırmada hem anne de, hem de baba da depresyon ve yüksek kaygı gibi psikolojik bozuklukların görüldüğü bulunmuştur (Kazak ve Marvin, 1984). Babalar annelere göre daha az çalışmada denek olarak kullanılsa da aile içinde anne ve babanın oldukça farklı roller üstlendiği görülmüştür. Babalar daha çok parasal sorunlarla ilgilenirlerken, anneler kendilerini birinci derecede çocuğa bakmakla yükümlü görmektedirler (Howard, 1980). Çocuğun engelli doğması ile ebeveynler aile ve arkadaşlarıyla ilişkilerinin kötü etkilendiğini, komşularının yardım eli uzattıklarında genellikle normal çocuğa bakmak istediklerini belirtmişlerdir (Mc Andrew, 1976). Yakın çevre tarafından yapılan bu soyutlanma ve itilme ailelere acı verir. Bunun sonucunda aileler dış dünya ile kontaklarını daha da aza indirip, kendilerini yabancı hissederler. Bu durum aile içi stresin daha da artmasına sebep olabilir.

Engelli çocuğun ebeveyne, kardeşlere ve geniş aileye etkisini ve bu kişilerin nasıl iyi uyum sağladıklarını anlamak için ailenin sosyal destek sistemini incelemek gerekir. Destek ağının genişliği ya da destek veren kişilerin sayısı, literatürde sık sık araştırılan bir değişkendir. Destek ağının genişliği arttıkça stresle başa çıkma daha başarılı olmaktadır (Hirsch, 1979, 1980). Buna karşın, Kazak ve Wilcox (1984) engelli çocuk ailelerinin, kontrol grubuna göre daha dar destek ağı olmasına rağmen, en önemli farklılıklarının sosyal desteğin kaynağında olduğunu, ve engelli çocuk ailelerinin daha fazla arkadaş desteği aldıklarını belirtmişlerdir.

Literatürde sosyal desteğin hem bireyin hem de ailenin işlemesine önemli bir etkisinin olduğu belirtilmiştir (Dunst ve Trivette, 1986, 1990, Kurtz, 1990, Stewart, 1990). Sosyal desteğin etkileri üzerine yaptıkları bir literatür taramasında Dunst ve Trivette (1990), sosyal desteğin olası duygusal ve fiziksel stresi açıkça azalttığını ve kişinin kendisini daha iyi hissettiğini belirtmişlerdir. Bununla birlikte, araştırmacılar sosyal desteğin karmaşık ve çok yönlü bir olgu olduğunun, farklı şekillerde ve ortamlarda oluşabileceğini ve farklı fonksiyonları olabileceğinin farkındadırlar.

Sosyal desteğin birçok tanımı olmasına rağmen (bkn. Yurdakul, 1997) bu makalede Dunst ve arkadaşlarının önerdiği şu tanım kullanılmıştır: 'Başkaları tarafından kişinin psikolojik sağlığının korunması, kritik hayat olaylarına uyumun kolaylaşması ve gelişimin en uygun biçimde ortaya çıkması için sağlanan duygusal, fiziksel, bilgilendirici, araçsal ve parasal yardımdır'. Bu tanım hem kolay anlaşılır olduğu için hem de ailelerin çocuklarına sağlıklı bir ortam ve iyi bir gelecek temin etmek için gösterdikleri çaba ile daha yakından ilgili olduğu için seçilmiştir.

Sosyal desteğin olumlu etkileri hakkında değişik teoriler atılmıştır. Araştırmacılar sosyal desteğin hem iç hem de dış stres faktörlerine karşı zayıflığı azalttığına dair, değişik sosyal destek tanımları yapmışlardır (Gallagher ve ark., 1983). Özellikle bir teori, otistik çocuğu olan ailelerle oldukça ilgilidir. Otistik çocukların anneleri ve aileleri üzerine yaptığı çalışmasında Bristol (1985) kişisel sosyal desteğin derecesinin, otistik çocuk annelerinin stres düzeyi ve depresyon ile olumsuz bir ilişki gösterdiğini bulmuştur. Bristol ve Schopler (1984) yeterli olarak algılanan bilgilendirici desteğin, evlilik uyumuna ve anne-babalık etmenin niteliği hakkında bilgi verdiğini söylemiştir. Hem bu çalışmaya göre, hem de ailelerle yaptıkları diğer çalışmalara göre, algılanan sosyal destek yeterliliğinin, ailelerin uyum göstermesine çocuğun engelinin derecesinden daha fazla katkısı olduğudur.

Boyce ve ark. (1991) gelişimsel bozukluk gösteren çocukların aileleri ile yaptıkları araştırmada, sosyal destek, aile birliği ve aile kaynakları ile hem çocuk kaynaklı hem de ebeveyn kaynaklı stres arasında negatif bir ilişki bulmuşlardır.

Engelli bir çocuğu olan annelere yaptığı boylamsal bir çalışmada, Hanson ve Hanline (1990), sosyal destek ve stres arasında önemli bir ilişki olduğunu göstermiştir. Böyle boylamsal verilerin olması, sosyal desteğin hem ailenin hem de bireyin aile hayatının işleminde çok önemli bir yeri olduğunu gösterir.

Dyson (1997) okul yaşında olan engelli çocukların anne-babalarıyla yaptığı çalışmasında anne- babalar arasında engelli çocuğa ebeveynlik etmenin verdiği stres ve aileden gelen sosyal destek açısından anlamlı bir farklılık bulamamıştır.

Yukarıda verilen engelli çocuğu olan ailelerle yapılmış birkaç çalışma, sosyal desteğin sadece stresle ve depresyonla değil, aile bireylerinin sağlıklı işleyişleri, ebeveynlik deneyimleri ve ailelerin adaptasyon sağlayabilmeleri ile de ilişkili olduğunu göstermektedir.

Sosyal desteğin aileler üzerindeki olumlu etkileri kanıtlanmış olmasına rağmen, sosyal desteğin bazı özellikleri daha az anlaşılmaktadır. Mevcut literatürde, ailelerin hangi değişkenlerle bir araya geldiğinde sosyal desteği daha yararlı bulup bulmadıkları incelenmiştir. Bu değişkenler şunlardır: Ailelerin kendilerine sunulan sosyal desteğe ne kadar ihtiyaçları olduğu- belirtilen ihtiyaçla varolan sosyal destek kaynağı arasında eşleşme; aile bireylerinin destek sistemi hakkında özel beklentileri ve bu beklentilerin ne oranda karşılanabildiği, örneğin ebeveyn pratik desteği mi, duygusal desteği mi, yoksa her ikisini de mi istediği; aile bireylerinin sosyal destekten algıladıkları memnuniyet; aile hayatında mevcut diğer sosyal destek kaynaklarının türü, miktarı ve niteliği; aile üyelerinin çocuklarının özürü durumunu neye bağladıkları; mevcut destekle ilişkisi bakımından, kritik hayat olaylarının zamanlaması ve oluş biçimi (Albanese ve ark. 1993).

Dunst ve Trivette (1990), özel ihtiyaçları olan çocukların aileleri için sosyal desteğin anlamını değerlendirirken formal ve informal sosyal destek olarak ikiye ayırmışlardır. Formal sosyal destek sistemleri, uzmanlar tarafından verilen destek olarak, informal destek ise hem aile üyeleri hem de arkadaşlarla, hem de ailenin günlük hayatıyla bütünleşmiş olan sosyal gruplara üyelik olarak alınmıştır. Formal destek kaynakları, aile terapistleri, ebeveyn eğitimi eksperleri, vb. olabilir. İnfomal destek ise, aile üyeleri, arkadaşlar, komşular, aile destek gruplarından sağlanabilir.

Bu kısa tartışma sosyal desteğin çok yönlü ve devamlı genişleyen bir kavram olduğunu göstermektedir. Öyle ki, sosyal destek ağlarının dinamik ve etkileşimli doğası her ailenin dinamik ve ünik gelişimiyle paralellik gösterir. Ailenin ve çocuğun ihtiyaçları değiştikçe, sosyal desteğin yönü de değişir. Aile ile ailenin etrafındaki çevrenin bu değişen ihtiyaçları tanınması, ailenin sosyal destek sistemini iyileştirmedeki en iyi yöntemi belirleyecektir. (Hanline, 1991).

Bu çalışmanın amacı zihinsel engelli ve otistik çocuğu olan ailelerin sosyal destek ağının genişliğini ve kişilerin algılanan sosyal destekten ne kadar memnun olduklarını belirlemektir. Ayrıca sosyal desteğin psikolojik sağlığı nasıl etkilediğine de bakılmıştır. Engelli çocuğa sahip olan ailelerin farklı destek ağı olup olmadığını anlamak için normal çocuğu olan ailelerle de karşılaştırma yapılmıştır. Zihinsel engelli ve otistik çocuğu olan aileler normal çocuğa sahip olan ailelerle sosyal destek sayısı (destek ağı genişliği), destekten memnuniyet ve desteğin kaynağının hem farklı özür grupları hem de anne babalar arasında farklı olup olmadığı incelenmiştir. Ailelerin psikolojik sağlıkları depresyon düzeyleri ile benlik saygıları açısından incelenmiştir. Çocuğun engeli, engelin derecesi, çocuğunun yaşı ve ne kadar süreden beri eğitim aldığı ile anne-babanın yaşı ve eğitim düzeyine göre sosyal destek ağı ile psikolojik sağlık arasındaki ilişki farklılık olup olmadığına bakılmıştır.

Yöntem ve Gereç

Araştırma, Eylül 1997-Aralık 1997 tarihleri arasında Işık Özel Eğitim Merkezi'nde özel eğitim alan otistik çocuğu olan 56, zihinsel engelli çocuğu olan 83, normal çocuğu olan 78 anne ve baba olmak üzere toplam 217 kişiyle yapıldı. Normal çocuk ebeveynleri özel bir dersane ve özel bir anaokuluna devam eden öğrencilere rasgele örnekleme yöntemiyle belirlenerek oluşturuldu. Araştırmaya alınan anne-babalara uygulanan anket formu çeşitli demografik özellikler, Sosyal Destek Anketi (SDA), Beck Depresyon Ölçeği (BDÖ) ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği' nin (RBSÖ) sorularını içeriyordu.

BDÖ, Beck tarafından geliştirilen, depresyonda görülen biyolojik, affektif, bilinçsel ve motivasyonel alanlarda ortaya çıkan belirtileri ölçmeye yarayan, 21 maddeden oluşmuş bir ölçektir. Ölçeğin amacı; depresyon tanısı koymak değil, depresyonun derecesini objektif olarak sayılara dökmek, depresif belirti ve tutumlar ile ilgili bilgi vermektir. Ülkemizde de geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları yapılan bu ölçek birçok çalışmada kullanılmıştır (7-9). Ölçekte alınabilecek en yüksek puan 63 olup, 0-13 puan depresyonsuz, 14-24 puan hafif ve orta derecede depresyon, 25 ve üzeri ise şiddetli depresyonu ifade etmektedir.

SDA, Sarason ve arkadaşları (1987) tarafından geliştirilmiş, Türkçe' ye Yurdakul (1997) tarafından çevrilmiş ve uyarlanmıştır. Sosyal desteğin genişliğini ve bundan duyulan memnuniyeti ölçen ölçekte deneklere, kendilerine destek ve yardım sağlayan, güvenebilecekleri en fazla 9 kişiyi sıralamalarını isteyen 6 madde vardır. Her sorunun ikinci

kısımında ise destek sağlayan kişilerden ne kadar memnun oldukları likert tipi bir ölçekle belirlenmektedir. Ölçeğin iç tutarlılığına Cronbach alfa değerleri hesaplanarak bakılmış ve elde edilen katsayı her iki alt ölçek için ($\alpha = .90$, $\alpha = .93$) olarak bulunmuştur.

RBSÖ, Rosenberg' in 1965 yılında ilk olarak geliştirdiği RBSÖ' nin kısa formudur. 10 maddeden oluşan likert tipi benlik saygısı ölçeği bir kendi kendini değerlendirme ölçeğidir. Denekler maddelere 'kesinlikle katılıyorum; katılıyorum; kesinlikle katılmıyorum; katılmıyorum cevaplarından birini vermektedirler. Maddelerin yarısı olumlu (pozitif), bir diğer yarısı ise olumsuz benlik saygısını ifade etmektedir. Ölçekten yüksek puan almak düşük benlik saygısını ifade etmektedir.

Verilerin Çözümleme Yöntemleri

Verilerin çözümlenmesinde *t* testi ve varyans analizi kullanılmıştır. Verilerin test edilmesinde anlamlılık düzeyi .05 olarak kabul edilmiştir.

Bulgular

Demografik özellikler

Otistik çocuğu olan 56 ebeveynden annelerin yaş ortalaması 35.45, babaların yaş ortalamaları 39.91, zihinsel engelli çocuğu olan 83 ebeveynden annelerin yaş ortalaması 34.64 ve babaların yaş ortalaması 40.66'dır. Çocukları zihinsel engelli olan annelerin % 30.2'si babalarının %55.3'ü ilkököl mezunu, annelerin % 40.5'i babaların 31.6'sı lise mezunu, annelerin % 28.3'ü babaların %13.2'si üniversite mezunudur. Otistik çocukların annelerinin %35.6' sı babaların %19.2'si ilkököl mezunu, annelerin %32.6'sı babaların %19.2'si lise mezunu, annelerin % 30.4'ü babaların %61.5'i ise üniversite mezunudur. Zihinsel engelli çocukların, 35'i (%36.6) aydan beri, 12'si (%12.5) 18 aydan beri, 20'si (%20.8) 3 seneden beri, 29'u (%30.2) 3 seneden fazla süredir özel eğitim almaktadırlar. Otistik çocukların 24'ü (%31.2) 6 aydan beri, 21'i (%27.3) 18 aydan beri, 15'i (%19.5) 3 seneden beri, 17'si (%22.1) 3 seneden fazla süredir özel eğitim almaktadırlar.

Normal çocuk annelerinin %95'i, babaların tamamı 26 ile 40 yaş arasındadır. Normal çocukların yaş ortalamaları 9.59'dur. Normal çocukların ailelerinden %19'u engelli bir tanıdığı olduğunu, bunların da %12'si kendi akrabalarında, %7'si çevrelerinde bulunduğunu belirtmişlerdir. Ailelerin ortalama aylık geliri 118 milyondur.

Sosyal Desteğe İlişkin Bulgular

Tablo 1' de görüldüğü gibi zihinsel engelli ve otistik çocukların ebeveynlerinin sosyal destek genişliği arasında fark çıkmamıştır ($F(1,131)=.034$, $p>.05$). Anne babalar arasında da sosyal desteğin genişliği bakımından anlamlı bir farklılık görülmemiştir ($F(1,131)=.29$, $p>.05$).

Normal çocuğu olan anne-babalar ile otistik çocuğu olan anne-babaların sosyal destek genişliği anlamlı olarak farklı çıkmıştır ($t=1.73$, $p<.05$). Zihinsel engelli çocuğu olan anne-babalar ile normal çocuğu olan ebeveynlerin sosyal destek genişliği anlamlı bir farklılık göstermemiştir ($t=-.02$ $p>.05$).

Tablo1 Deneklerin Sosyal Destek Anketinden aldıkları puanların varyans analizi sonuçları

	Zihinsel Engelli		Otistik		Normal	
	Anne	Baba	Anne	Baba	Anne	Baba
	X	X	X	X	X	X
Sosyal Destek Genişliği	2.64	2.80	2.69	2.91	2.72	1.92
Sosyal Destek Memnuniyet	4.89	4.95	4.63	4.93	4.85	4.96

Yapılan varyans analizleri sonucuna göre, algılanan sosyal destek genişliğinden memnun olma durumu ($F(2, 202)=.503$, $p>.05$) farklı özür grupları ve cinsiyet (anne-babalar arasında) değişkenleri arasında karşılaştırıldığında hiçbir anlamlı farklılık saptanmamıştır.

Sosyal Desteğin Kaynağı

Sosyal Destek anketi ile sosyal desteğin kimlerden geldiği (kaynağı) belirlenmiştir.

Tablo 2'de zihinsel engelli, otistik ve normal çocukların ebeveynlerinin sosyal destek gördükleri kaynaklar belirtilmiştir. Buna göre, zihinsel engelli çocuğu olan ebeveynler en çok destek alınan kişi olarak birinci sırada eşlerini, ikinci sırada annelerini, üçüncü sırada kardeşlerini belirtmişlerdir. Otistik çocuğu olan ebeveynler en çok destek alınan kişi olarak birinci sırada eşlerini, ikinci sırada arkadaşlarını, üçüncü sırada kardeşlerini belirtmişlerdir. Normal çocuğu olan ebeveynler en çok destek alınan kişi olarak birinci sırada eşlerini, ikinci sırada kardeşlerini, üçüncü sırada annelerini belirtmişlerdir.

Tablo 2 Anne Babalar ve gruplara göre Sosyal Desteğin kaynağı

En çok destek veren	Zihinsel Engelli		Otistik		Normal	
	Anne	Baba	Anne	Baba	Anne	Baba
Birinci kişi	Eş % 85.7	Eş % 75.9	Anne % 81.3	Eş % 95.7	Eş % 86.8	Eş % 87.9
İkinci kişi	Arkadaş % 60	Anne % 65.5	Eş % 78.1	Arkadaş % 60.9	Anne % 63.2	Arkadaş % 48.5
Üçüncü kişi	Anne % 55.1	Arkadaş % 65.5	Kardeş % 65.6	Kardeş % 60.9	Kardeş % 60.5	Kardeş % 42.4
Dördüncü kişi	Kardeş % 55.1	Kardeş % 55,2	Arkadaş % 56,3	Anne % 43,5	Baba % 55,3	Anne % 33,3
Beşinci kişi	Baba % 34.7	Baba % 34.5	Akraba % 37.5	Akraba % 34.8	Arkadaş % 52.6	Baba % 33.3
Altıncı kişi	Akraba % 30.6	Akraba % 31	Baba % 34.4	Baba % 34.8	Çocuk % 31.6	Çocuk % 30.3
Yedinci kişi	Hiçkimse % 14.3	Çocuk % 20.7	Hiçkimse % 21.9	Hiçkimse % 30.4	Hiçkimse % 21.1	Hiçkimse %24.2
Sekizinci kişi	Çocuk % 26.5	Hiçkimse % 17.2	Çocuk % 18.8	Çocuk % 26.1	Akraba % 13.2	Akraba % 15.2

Sosyal Destek değişkenlerinin psikolojik sağlık etkisi

Sosyal desteğin genişliği, sosyal destekten memnuniyet, depresyon ve benlik saygısı puanları arasındaki ilişkiler, Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayıları olarak **Tablo 3'** de verilmektedir.

Tablo 3 Sosyal Destek Genişliği, Destekten Memnuniyet, Depresyon, Benlik Saygısı Puanları Arasındaki İlişkiler

Denekler	Değişkenler	Depresyon	Benlik Saygısı	Sosyal destek genişliği
Toplam (N=217)	Depresyon			
	Benlik Saygısı	.31***		
	Sosyal destek genişliği	-.14*	-.15**	
	Sosyal Destekten memnuniyet	-.22**	-.20**	.29***
Zih. Engelli grup (N=83)	Depresyon			
	Benlik Saygısı	.33**		
	Sosyal destek genişliği	-.14	-.21*	
	Sosyal Destekten memnuniyet	-.12	-.12	.35**
Otistik grup (N=56)	Depresyon			
	Benlik Saygısı	.31*		
	Sosyal destek genişliği	-.30*	-.30*	
	Sosyal Destekten memnuniyet	-.41**	-.22	.41**
Normal grup (N= 78)	Depresyon			
	Benlik Saygısı	.22*		
	Sosyal destek genişliği	-.06	-.03	
	Sosyal Destekten memnuniyet	-.15	-.21**	.23***

*p<.05; **p<.01;***p<.001

Tablo 3'ten, zihinsel engelli çocuğu olan ebeveynlerin grubunda depresyon ve benlik saygısı ile desteğin genişliği ve destekten memnuniyet arasında pozitif ilişkiler olduğu, benlik saygısı ile desteğin genişliği arasında negatif ilişkiler olduğu anlaşılmaktadır. Otistik çocuğu olan ebeveynlerin grubunda depresyon ve benlik saygısı ile desteğin genişliği ve destekten memnuniyet arasında pozitif ilişkiler olduğu, desteğin genişliği ve destekten memnuniyet ile depresyon arasında ve benlik saygısı ile destekten memnuniyet arasında negatif ilişkiler olduğu anlaşılmaktadır. Normal çocuğu olan ebeveynlerin grubunda depresyon ve benlik saygısı ile desteğin genişliği ve destekten memnuniyet arasında pozitif ilişkiler olduğu, benlik saygısı ile destekten memnuniyet arasında negatif ilişkiler olduğu anlaşılmaktadır.

Depresyon puanıyla ilgili bulgular

Depresyon puanını yordamada benlik saygısı, sosyal desteğin genişliği ve destekten memnuniyet puanlarının katkısını belirlemek amacıyla aşamalı çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 4' te verilmektedir.

Tablo 4 Benlik Saygısı, Sosyal Desteğin Genişliği ve Destekten Memnuniyet Puanlarının Depresyon Puanını Yordamadaki Katkıları (Aşamalı Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları)

Depresyonu yordayan değişkenler	b katsayısı	B katsayısı	B nin standart hatası	F değeri	R ²
Benlik saygısı	.58	.32	.12	23.19	.106
Destekten memnuniyet	-1.24	-11.7	.47	15.32	.136

Tablo 4' te görüldüğü gibi, bütün denekler için sosyal destekten memnuniyet ve benlik saygısı puanının depresyon puanını yordamadaki toplam katkıları ancak %15'dir ve bu katkının önemli bölümü benlik saygısından kaynaklanmaktadır.

Tartışma

Bu araştırmada özellikle engelli bir çocuğa sahip olan ailelerin, sosyal destek ağı belirlenmeye çalışılmış ve sosyal desteğe sahip olmak ile bundan memnuniyetin psikolojik sağlıkla ilişkisine bakılmıştır; ancak sosyal desteğin genişliği ile depresyon arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Bu nedenle burada öncelikle anlamlı bulunan ilişkiler tartışılmaktadır.

Engelli bir çocuğa bakmakla yükümlü olan ebeveynlerin yaşadıkları stresin başında çevrelerinden destek görmemeleri gelir (Beresford, 1994). Anne-babaya destek veren kişileri saymak, ve böylelikle destek ağının genişliğini belirlemek yeterli değildir. Batıda birçok araştırmada, desteğin miktarının hesaplanmasının yanında, anne-babanın var olarak algıladığı destek niteliksel olarak da incelenmiştir. Bu yüzden bu çalışmada hem sosyal desteğin genişliği, hem de niteliğine bakılmıştır.

Engelli çocuğu olan anne-babalarla normal çocuğu olan anne-babaların destek genişliği arasında anlamlı bir fark bulunamamasına rağmen, destekten memnuniyet gruplar arasında farklı çıkmıştır. Normal çocuğu olan annelerin destek ağı, engelli ve otistik çocuğu olan annelere göre daha geniş çıkmış, buna rağmen normal çocuğu olan babaların destek ağının diğer babalara göre daha dar olduğu görülmüştür. Toplamda babaların destek ağı annelere göre daha geniş bulunmuştur. Normal çocuğa sahip anne-babalar var olarak algıladıkları destekten diğer iki gruba göre daha fazla memnun oldukları görülmüştür.

Otistik çocuğu olan anneler dışında, diğer gruplar en çok destek gördükleri kişi olarak eşlerini birinci sırada göstermişlerdir. Bu sonuç literatürdeki bulgularla aynı doğrultudadır. Normal ve klinik örneklerde yapılan birçok araştırmada (Yurdakul, 1997) eşlerin birinci derecede destek sağladıkları bulunmuştur. Akraba desteği gruplar arasında anlamlı olarak farklı çıkan diğer bir sonuçtur. Normal çocuğu olan anne-babalar en az akrabalarından destek aldıklarını belirtirlerken, engelli çocuğu olan ebeveynlerin az da olsa akraba desteği aldıkları bulunmuştur. Engelli ve otistik çocuğu olan babaların yaklaşık %25'i hiç kimseden bir destek göremediklerini belirtmişlerdir.

Sosyal desteğin psikolojik sağlığa ilişkisi birçok çalışmada incelenmiş ve sosyal destekten memnuniyet ve destek genişliği arttıkça stres düzeyinin azaldığı, depresyonun azaldığı görülmüştür (Kazak, 1987). Bu çalışmada desteğin genişliği, diğer bir deyişle destek veren kişilerin sayısı arttıkça ve bu destekten duyulan memnuniyet derecesi arttıkça zihinsel engelli ve otistik çocuğu olan anne-babalarda depresif belirtiler azalmış ve benlik saygısı yükselmiştir.

Kaynaklar

- Dunst, C.J., Trivette, C.M., & Cross, A. (1986). Mediating influences of social support: personal, family and child outcomes. *American Journal on Mental Deficiency*, 90, 403-417.
- Dyson, L.L. (1997). Fathers and mothers of school-age children with developmental disabilities: parental stress, family functioning, and social support. *American Journal on Mental Retardation*, 102(3), 267-279.
- Gallagher, J.J., Beckman, P., & Cross, A. (1983). Families of handicapped children: Sources of stress and amelioration. *Exceptional child*, 50, 10-19.
- Kazak, A. Families with disabled children: stress and social networks in three samples. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 15(1), 137-146.
- Kazak, A. & Marvin, R. (1984). Differences, difficulties and adaptation: stress and social networks in families with a handicapped child. *Family relations*, 33, 67-77.
- Kazak, A. & Wilcox, B.L. (1984). The structure and function of social support networks in families with handicapped children. *American Journal of Community psychology*, 12 (6), 645-661.
- Yurdakul, A. (1997). Gender differences in social support: a cross-cultural comparison between Turkey and Britain. Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi, University College London, İngiltere.